

Katsaus Nuorten aikuisten osaamisohjelman (NAO) toteutumiseen Uudellamaalla

Anu Heinonen 2015

Tiivistelmä

Uudenmaan liiton koordinoima ”Yhdessä koulutustakuuseen” hanke järjesti syyskuussa 2015 keskustelutilaisuuden alueella toimiville koulutuksen järjestäjille, jotka osallistuvat Nuorten aikuisten osaamisohjelman (NAO) toteutukseen. Osana nuorisotakuuta vuosina 2013–2016 toteutettava NAO-ohjelma tavoittelee vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevia 20–29-vuotiaita suorittamaan tutkinnon tai tutkinnon osia. Heitä oli Suomessa vuonna 2013 lähes 120 000. Tilaisuuteen osallistuneet nostavat esille useita ohjelman toteutukseen liittyviä haasteita sekä hyviä käytänteitä. Erityiskysymyksinä nousevat esille mm. maahanmuuttajataustaisiin nuoriin sekä ulkopaikkuntalaisiin liittyvät asiat. Näkemyksissä nousee esille nuorten tarvitseman tuen kokonaisvaltaisuus sekä nuoren motivoinnin merkitys. Huolta esitetään ohjelman määräaikaisuudesta. Nuorilta saatu palaute ohjelmasta on ollut positiivista. Katsausta varten on analysoitu tilaisuudessa käyty keskustelu, oppilaitosten tilaisuutta varten laatimat esitykset sekä osallistujapalaute.

Nuorten aikuisten osaamisohjelma osana nuorisotakuuta

Nuorten aikuisten osaamisohjelma (NAO) käynnistettiin vuonna 2013 osana nuorisotakuuta. Ohjelmasta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen tarkoituksena on vuosina 2013–2016 tarjota opiskeluväylä niille 20–29-vuotiaille, joilta puuttuu perusasteen jälkeinen tutkinto. Vuonna 2013 tällaisia nuoria oli Suomessa yhteensä lähes 120 000. Heidän joukossa oli enemmän miehiä (58 %) kuin naisia (42 %) ja heistä joka neljäs (26 %) oli muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä.¹

NAO-ohjelman tavoitteeksi on asetettu vuositasolla noin 4 000 uutta opintojen aloittajaa, joista 1 500 oppisopimusmuotoisessa koulutuksessa. Lisäksi kohderyhmälle kohdennetaan olemassa

olevaa näyttötutkintoon valmistavaa ammatillista peruskoulutusta, jonka tavoitteena on 5 000 aloittajaa vuosittain. Kohdennettuja tukitoimia vailla toisen asteen koulutusta oleville on tehty aiemminkin. Esimerkiksi Noste-ohjelma tavoitteli vuosina 2003–2009 30–59-vuotiaita suorittamaan toisen asteen tutkinnon. Aikuisten osaamisperustan vahvistaminen -ohjelma (ENO) jatkaa työtä 30–50-vuotiaiden parissa vuosina 2014–2015. ENO- ja NAO-ohjelmien hallinnollinen rakenne on sama ja toteuttajina olevat oppilaitokset ovat käytännössä samat.

Ohjelman keskeisenä lähtökohtana on alusta alkaen ollut yksittäisten toteuttajien tukeminen vertaisoppimisen sekä tiedon keräämisen ja jakamisen muodossa. Opetus- ja kulttuuriministeriö yhdessä opetushallituksen kanssa onkin järjestänyt toimijoille alueellisia työseminaareja, laatinut määrällisiä ja laadullisia katsauksia sekä luonut [nettipohjaisen materiaalipankin](#).

¹ Hyvönen, Erno (2015): NAO-tilannekatsaus/ENO-tilastoja.

Taulukko 1. NAO- ja ENO-rahoituksen budjetointi (milj. €) vuosille 2013–2018²

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
NAO	27	52	52	37	15	5
ENO			10	10		

Tavoitteeksi on asetettu, että vuoteen 2020 mennessä 20–24-vuotiaista yli 90 prosentilla olisi perusasteen jälkeinen tutkinto kun se vuonna 2013 oli noin 82 prosentilla.³

NAO-ohjelman tavoittamat nuoret

NAO-ohjelman kansalliseksi tavoitteeksi on asetettu noin 16 000 aloittajaa koko ohjelman aikana. 16.10.2015 mennessä ohjelmassa on aloittanut oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa 9160 opiskelijaa ja oppisopimusmuotoisessa koulutuksessa 785 opiskelijaa. Tutkintoja on suoritettu reilu 1 075 ja tutkinnon osia 3 060. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan ohjelmassa aloittaneista opiskelijoista 44 % on ollut aloittamishetkellä työttöminä alle 12 kuukautta, 38 % pitkäaikaistyöttömiä yli 12 kuukautta tai syrjäytymisuhanalaisia ja loput 18 % työssäkäyviä. Miesten osuus aloittaneista opiskelijoista on yli 50 % ja vieraskielisten osuus on ollut lähes 18 %. Tiedot tavoitetusta kohderyhmästä perustuvat kyselyyn, joka on suunnattu ohjelman toteuttajille tammikuussa 2015 (46 vastausta, tiedot 1369 opiskelijasta).

Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportissa (2015) nuorten aikuisten osaamisohjelman toteutuksen nähdään onnistuneen vuosina 2013–2014 varsin hyvin niin määrällisesti kuin laadullisesti, vaikka oppisopimusmuotoinen koulutus ei olekaan toteutunut tavoitteiden mukaisesti.⁴ NAO-toimenpiteistä huolimatta työmarkkinoilla on kuitenkin edelleen runsaasti nuoria vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa.

² Rahoitusta on varattu vuonna 2016 alkavan koulutuksen loppuun saattamiseksi vuoteen 2018 asti.

³ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma.

⁴ Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti ja suosittukset jatkotoimiksi (2015)

Onko koulutuksella merkitystä nuoren hyvinvoinnille?

Useat tutkimukset osoittavat, että koulutuksella on yhteys nuoren elämänhallintaan ja hyvinvointiin. Pahimman työttömyyden on nähty kasaantuvan vähän koulutetuille ja ylipäänsä työllisyyden on nähty heidän osaltaan pysyvän koko työiän keskimääräistä alemmalla tasolla. Ilman koulutusta ja työtä nuoren hyvinvointia uhkaavat itsetunnon heikkeneminen, mielenterveys- ja muut ongelmat sekä elämänhallinnan vaikeutuminen.

Tuoreen tutkimuksen mukaan alhainen koulutustaso on myös yksi merkittävä nuoren velkaongelmiin liittyvä riskitekijä.⁵ Vuosina 1988–1990 syntyneistä naisista joka viidennellä (19 %) ja miehistä lähes joka kolmannella (29 %) oli velkaongelmia (maksuhäiriömerkinnät, ulosotot) vuosina 2005–2013. Velkaongelmat ovat selkeästi yleisempiä **vailla toisen asteen koulutusta olevilla**. Alle 24-vuotiaana **velkaongelmia oli ollut ko. ryhmän naisista 37 % ja miehistä 44 %**. Vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osalta osuudet olivat naisilla 6 % ja miehillä 9 %. Nuoren maksuhäiriömerkinnät ja ulosotot vaikeuttavat mm. nuoren asunnon saantia, mikä edelleen vaikeuttaa nuoren elämänhallintaa. Tutkimus alleviivaakin tarvetta lisätä **nuorten taloudellista lukutaitoa**.

⁵ Oksanen, A. & Aaltonen, M. & Rantala, K. (tulossa): Debt Problems and Life Transitions: A Register-based Panel Study of Finnish Young People. Arvioitavana. Ks. myös Majamaa, Karoliina (2015): Nuoret, velka ja yhteiskunta: koukusta loukkuun.

Ohjelman tähänastinen toteutus Uudellamaalla

Vailla toisen asteen koulutusta olevista 20–29-vuotiaista noin joka kolmas (39 %) on uusmaalainen (46 000). Tämä on 21 % alueen ikäryhmään kuuluvista nuorista. Heistä **miehiä on yli puolet (57 %)** ja naisia 43 %.⁶ Uudellamaalla **vieraskielisten osuus** näistä nuorista on **noin joka kolmas (36 %)**.

Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan vuonna 2011 Uudellamaalla kohderyhmään kuuluvista nuorista **enemmistö (66 %) oli työllisiä**, joka neljäs (23 %) oli ollut työttömänä yli 12 kuukautta tai niin sanottuja NEET-nuoria (koulutuksen ja työelämän ulkopuolella) ja loput noin 10 % oli ollut työttömänä alle 12 kuukautta. Samalla kun vailla toisen asteen koulutusta olevista vieraskielisistä miehistä 26 % oli ollut työttömänä yli 12 kuukautta ja suomenkielisistä miehistä 18 %, oli vastaava osuus vieraskielisistä naisista 38 %.

Vuosina 2013–2014 opetus- ja kulttuuriministeriö myösi NAO-ohjelmasta avustusta seuraaville koulutuksen järjestäjille Uudellamaalla⁷:

- Ami-säätiö
- Ammattienedistämislaitossäätiö AEL
- Axxell Utbildning Ab
- Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia
- Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö
- Helsingin kaupunki

Taulukko 2. Oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa Uudellamaalla aloittaneet, suoritettut tutkinnot ja tutkinnon osat sekä osuus koko maasta (%) (16.10.2015 tilanne)

	Ammatillinen peruskoulutus	Ammattitutkintoon valmistava koulutus	Erikoisammattitutkintoon valmistava koulutus	Yhteensä	Osuus koko maasta %
Aloittaneet	2 105	1 905	19	4 029	44 %
Tutkinnot	136	414	11	561	52 %
Tutkinnon osat	958	1 003	4	1 965	64 %

Lähde: Opetus- ja kulttuuriministeriö

- Hengitysliitto ry
- Hyria
- Invalidisäätiö
- Itä-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä
- KEUDA Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä
- LUKSIA Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä
- Management Institute of Finland MIF Oy
- Työtehoseura ry
- Vantaan kaupunki

Esimerkiksi vuonna 2014 avustusta myönnettiin uusmaalaisille toimijoille yhteensä noin 1 500 uuden aloituspaikan verran. **Suurimmat aloittajamäärät, lähes 500** on vuosina 2013–2014 ollut Espoon seudun koulutuskuntayhtymä **Omnia** sekä **Ami-säätiöllä**. Useimpien muiden koulutuksen järjestäjien aloittajien määrät ovat olleet muutamia kymmeniä. Ohjelman toimeenpanoon on vaikuttanut muun muassa se, että **osa NAO-kelpoisia opiskelijoita on siirretty täyttämättä jääneille VOS-paikoille**.

Osa Uudenmaan oppilaitoksista on käynnistänyt NAO-toimintaansa heti ohjelman varsinaisesti käynnistyttyä syksyllä 2013, osa vasta keväällä 2015 (esim. Hyria). Lisäksi osa on vasta hakenut ensimmäistä kertaa NAO-rahoitusta syksyn 2015 haussa (Haaga Perho).

⁶ Tilastokeskus, väestön koulutus rakenne

⁷ Nuorten aikuisten osaamisohjelma. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.

NAO-toimijoiden kesken on tehty alueellista yhteistyötä eri tavoin eri puolella Suomea. Uudella maalla toimijoiden välistä yhteistyötä on tehty muun muassa seututasolla Urabaari-verkoston sekä aikuisten ohjauksen kehittämishankkeiden (Opin Ovi) pohjalta. Lisäksi Uudenmaan ELY-keskuksen koordinoimassa alueellisessa ELO-ryhmässä (elinikäisen ohjauksen ohjaus- ja yhteistyöryhmä) NAO-asiat ovat olleet esillä. Uudenmaan toimijakentän laajuudesta sekä pirstaleisuudesta johtuen aluetason yhteistyö ei kuitenkaan ole samalla tasolla kuin joillakin muilla alueilla, joissa yksistään NAO-oppilaitoksia on vain muutamia (esim. Pirkanmaa tai Satakunta).

Kokemuksia ohjelman toteutuksesta

1. Oppilaitosten hakeva ja tukeva toiminta

Hakevalla toiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa ohjelman kohderyhmään kuuluvia nuoria aikuisia pyritään tavoittamaan heidän arkikonteksteissaan ja edistämään heidän hakeutumista opintoihin. Käytännössä hakeva toiminta voi tarkoittaa laajaa monikanavaista tiedotusta, suoraa kohderyhmän yksilö- tai ryhmätason kontaktointia sekä ohjausta, neuvontaa ja tukea, joka huomioi yksilön tarpeet.

"Hakevan toiminnan ytimenä on tiedon levittäminen omassa organisaatiossa, jonka jälkeen ulkoinen tiedottaminen TE-toimiston tilaisuuksissa, yrittäjätapaamisissa, seminaareissa, oppilaitoksen avoimissa ovissa, messuilla, työllisyysyksiköissä, nuorisokeskuksissa, työpaikoilla käydessä, sekä yleisesti verkostotapaamisissa." Keudan aikuisopisto

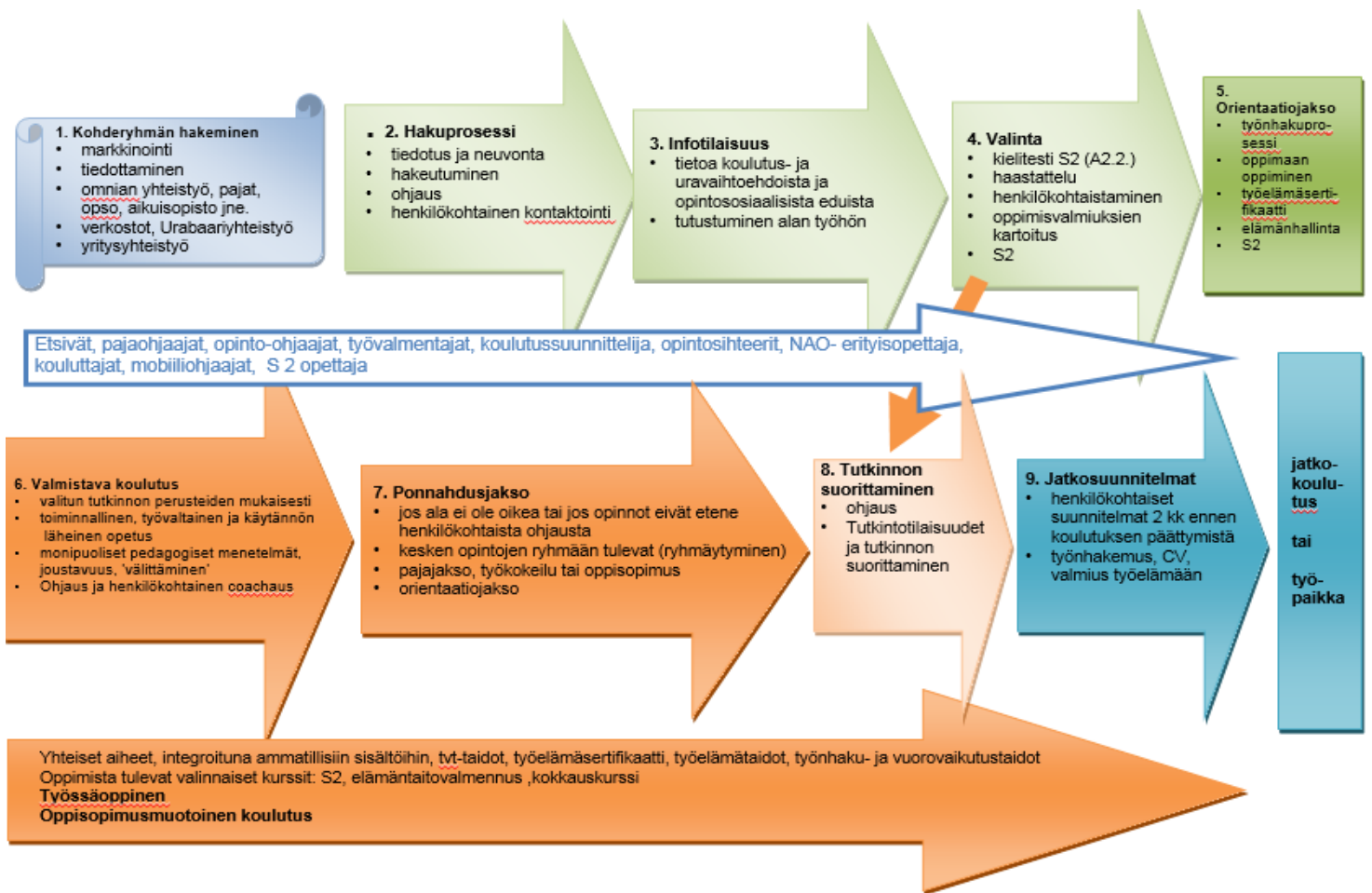
Osa oppilaitoksista ymmärtää hakevan toiminnan vahvasti koulutusmarkkinointina, joka on esimerkiksi oppilaitoksen markkinointipäällikön vastuulla (Amiedu). Tehokasta markkinointia nähdään toteutettavan mm. Facebookin välityksellä. Myös koulutukseen jo osallistuneiden

nuorten nähdään toimivan hyvinä "äänitorvina". Hakeva toiminta nähdään markkinoinnin ja tiedotuksen lisäksi myös henkilökohtaisen ohjauksen ja alan löytämisen tukemisena, johon osallistuvat esimerkiksi ohjaavat opettajat yhdessä NAO-koordinaattorin kanssa (Stadin aikuisopisto). Osassa oppilaitoksia hakevaa ja tukevaa toimintaa suunnittelee varta vasten sitä varten toiminnassa oleva työryhmä, johon voivat kuulua koulutuspäällikkö, NAO-koordinaattori/opinto-ohjaaja, kuraattori, psykologi, työelämäyhteistyön koordinaattori, laaja-alainen erityisopettaja sekä ammatilliset erityisopettajat (Keskuspuiston ammattiopisto). Pienemmissä oppilaitoksissa yksi nimetty projektiohjaaja saattaa vastata hakevasta ja tukevasta toiminnasta (esim. yhteys työpajoihin ja kouluihin).

Hakeva ja tukeva NAO-toiminta ja koko NAO-koordinaatio vaihtelevat huomattavasti oppilaitosten välillä. Tähän vaikuttaa muun muassa NAO-toiminnan aloittamisajankohta. Samalla kun osa toimijoista vasta pohtii varsinaisen palvelukuvauksen laatimista, on osassa oppilaitoksia käytössä laaja-alainen palvelukuvaus ja palvelusuunnitelma, joka huomioi oppilaitoksen sisäisen rakenteen lisäksi myös laajemman kontekstin ja siihen liittyvät verkostot. Varsinkin pääkaupunkiseudun toimijoiden keskuudessa yhteistyöverkostojen ja kumppaneiden runsaus osana hakevaa ja tukevaa toimintaa nousevat esille. Käytännössä usein kuntarajatkin ylittävät verkostot ovat sekä vahvuus että haaste.

Useampi alueen oppilaitos nostaa esille, että NAO-ohjelman avulla on mahdollistettu hakeva ja tukeva toiminta, jossa mahdollistuu yksilöllinen ohjaus. Toisaalta siellä, missä toiminta on käynnistynyt vasta 2015, on tukeuduttu vahvasti jo olemassa oleviin malleihin ja toimintamuotoihin (Hyria).

Kuva 1. Esimerkki Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnian NAO-toiminnan prosessikuvauksesta

Ohjelman toteutuksen edetessä hakevaa toimintaa on usein mukautettu esiin nousseisiin tarpeisiin. Esimerkiksi Edupolissa ei aluksi pidetty tärkeänä hakevaa toimintaa työpaikoilla. **Työpaikoilla tehtävä hakeva toiminta on kuitenkin nähty tuloksellisena**, ja sen tekemiseen osallistuvat Edupolin tapauksessa asiakaspääälliköt.

Opso-opotoiminta

Nuorten aikuisten (20–29) hakevaa ja tukevaa toimintaa tehdään erillisenä toimenpiteenä myös osana Keudan oppisopimuskeskuksen opso-opotoimintaa. Opso-opotoiminnan tavoitteena on oppisopimusten keskeytymisen vähentäminen, lisätä 20–29-vuotiaiden perus- ja ammattitutkintojen määrää sekä lisätä myönteistä oppisopimustietoutta. Lue lisää Osaaja-lehdestä.

2. Opiskelua NAO-ryhmissä ja sekaryhmissä

Suurimassa osassa alueen oppilaitoksista on ohjelmakauden aikana järjestetty NAO-koulutusta "puhtaina" NAO-koulutuksina sekä sekaryhminä. Sekaryhmissä NAO-kelpoiset opiskelijat suorittavat perustutkintoa tai tutkinnon osia muiden opiskelijoiden joukossa. Osalla oppilaitoksista on tarjolla "kärkialoilla" pelkästään NAO-kohderyhmän koulutuksia. Esimerkiksi Omnian tapauksessa suurin osa NAO-koulutuksista järjestetään omina ryhminä, joissa perusryhmiin verrattuna orientaatiojaksot ovat pidempiä ja tukitoimet vahvempia. Osassa Omnian tarjoamaa NAO-koulutusta suoritetaan vain tutkinnon osia (esim. baaritarjoilija, kalusteasentaja, hiusten leikkaaminen ja partakäsittely).

Samalla kuitenkin useimmissa oppilaitoksissa pelkkien NAO-ryhmien perustamiseen ei olisi mahdollisuutta. Esimerkiksi ruotsinkielisten opiskelijoiden osalta opiskelijamäärät ovat sen verran pienet, ettei erillisten ryhmien perustamiseen ole ollut mahdollisuutta. Esimerkiksi Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Luksiassa NAO-kohderyhmille on suunniteltu erillisiä koulutuksia (mm. kasvatusala ja eläintenhoito), mutta lopputuloksena on kuitenkin integroidut ryhmät, joissa on sekä VOS- että NAO-opiskelijoita.

NAO-koulutuksen osalta verkostoyhteistyön ja yhteistyön eri koulutusorganisaatioiden kanssa on nähty lisääntyneen. Tästä toimivat esimerkiksi Axxellin ja Työtehoseura TTS:n yhteistyö maahanmuuttajien kuljetusalan koulutuksessa. Axxell vastaa kieliopetuksesta ja TTS ammatinopintoista. Koulutukseen valitaan motivoituneita, mutta kielitaidon vahvistamista tarvitsevia hakijoita.

3. Ohjelman toteutukseen liittyviä haasteita

Jokainen kehittämistoimi ja ohjelma- tai hanke- rahoituksella aloitettava toimi vaatii aikaa käynnistyäkseen. Sellaisetkin toimijat, jotka ovat toimineet jo ohjelman alusta asti ja joiden tuloksellisuus on ollut hyvää, tunnistavat toiminnan käynnistämävaiheen haasteet. Osa pitempään ohjelman toimeenpanossa mukana olleista on kuitenkin kyennyt mukauttamaan ja muuttamaan toimia esiin nousseiden tarpeiden mukaisesti. Tämä on edesauttanut ohjelman tuloksellisuutta.

NAO-toimijoiden kokemat **oppilaitoksen sisäiset haasteet** voidaan ryhmitellä seuraavasti⁸:

- **NAO-nuorten tavoittaminen, opintoihin sitoutuminen sekä nuoren opiskelu-, arjen- ja elämänhallinnan taitoihin liittyvät haasteet** *"Opiskelijoiden sitoutuminen opintoihin: nuorten arjen- ja elämänhallinnan vaikeuksia: rahallisia vaikeuksia, päihteet, parisuhdeongelmat, mikä johtaa poissaoloihin"*

"Opiskelijoiden rekrytoiminen on haaste: miten tavoittaa kohderyhmään kuuluvat ja saada motivaatio heräämään?"

NAO-nuorten osallistumisen ja sitoutumisen esteet:

- 1) institutionaaliset esteet: opintojen rahoitus, työttömyys- ja sosiaaliturva eivät välttämättä kannusta opiskelemaan, koulutuksen joustamattomuus tietyillä aloilla
- 2) psykologiset esteet: kielteiset kokemukset, opiskelun kokeminen vieraaksi, motivaation puute, elämän- ja arjenhallinta, henkinen pahoinvointi
- 3) tilanne- ja henkilösidonnaiset: elämäntilanne, perheen, kieli- ja kulttuuritausta, päihteet

"Vaatimukset voivat olla kovat mm. vieraskielisille ja henkilöille, jotka eivät ole opiskelleet peruskoulun jälkeen johtuen mm. henkisesti pahasta olostai muuten vähistä resursseista."

- **Oppilaitoksen sisäinen ennakoasenne, mikä näkyy mm. aloitusvaiheen kriittisyytenä tai asenteissa nuorten aikuisten kouluttamista, kohtaamista ja tuloksellisuutta kohtaan**

Myös oppilaitoksen sisällä ammattipistojen ja aikuisopiston välinen yhteistyö NAO-työhön liittyen on voitu kokea haasteelliseksi mm. erilaisista työkuultuureista johtuen.

"Aikuiskouluttajien asenteisiin vaikuttaminen haasteellista"

- **Alimitoitettut tukipalveluresurssit sekä palveluketjun aukot koulutustarjonnasta moniammatillisen tuen puutteisiin**

"Erityistä tukea tarvitsevia hakijoita on enemmän kuin opiskelupaikkoja"

⁸ Ryhmittelyssä on mainittu haasteet siinä järjestyksessä, kuin mitä NAO-toimijoiden näkemyksissä on nostettu useimmin esille.

- **Aika- ja resurssipula nuorten runsaan henkilökohtaisen tuen tarpeen johdosta**

"Nao/Aov määrrien kasvaessa ilmeni, että tukea todella tarvitaan enemmän. Tuen tarve on kokonaisvaltaisempaa kuin vain oppimisvaikeuksien tukeminen."

NAO-toimijat ovat tekemisissä runsaasti erilisten yhteistyötahojen kanssa. **Yhteistyössä eri toimijoiden kanssa** on myös koettu useita erilaisia haasteita. Työnantajien kanssa haasteena on ollut mm. sopivien työssäoppimispaikkojen löytyminen ja toisaalta sopivan kohderyhmän löytäminen oppisopimuskoulutukseen. Aktiivisesta tiedotuksesta huolimatta työnantajat eivät ole välttämättä tunnistanee ohjelmaa ja toisaalta työnantajien asenteet työssä kokemattomia opiskelijoita kohtaan ovat voineet olla kielteisiä esimerkiksi turvallisuussyihin vedoten (esim. sähköala). **Useampi nostaa esille TE-toimiston käytänteissä ja perusteluissa esiintyvän merkittävän vaihtelun yli 25-vuotiaiden työttömyysetuudella tuetun tai työmarkkinatuella tapahtuvan omaehtoisen opiskelun osalta nosti.**

"Osa opiskelijoista ei jatka opintoja jos sitä ei tueta työmarkkinatuella, se ei myöskään aina selviä heti."

Myös yhteistyöverkoston ja palvelukentän sirpaleisuudesta johtuen tiedonkulku eri toimijoiden välillä voi olla haasteellista. Lisäksi osa toimijoista näkee, että toimijoiden välistä yhteistyötä tulisi lisätä entisestään. Tässä kunta- ja seutu-kohtaiset vaihtelut ovat kuitenkin huomattavat. Esimerkiksi Läntinen Uusimaa erottuu alueena, jossa omaa haasteellisuutta lisäävät alueen laajuus ja pitkät välimatkat. Toisaalta osa toimijoista on sitä mieltä, ettei haasteita yhteistyössä esiinny ollenkaan.

"Ei haasteita, sillä perustuu toimiviin opojen ja kouluttajien sekä nuorisotyön ja TE-hallinnon sekä kolmannen sektorin suhteisiin."

NAO-toimijat nostavat esille myös useita muita kehittämisenäkökuja, joista nousevat esille useita toimintamekanismien ja toimintavälineiden puuttumiseen liittyviä tekijöitä. Erityisesti seuraavien ryhmien osalta esitettiin huolta:

- Maahanmuuttajataustaiset nuoret
 - nuori, jolla ei ole erityisopiskelijastatusta, mutta usein erityistuen tarve opinnoissa on ilmeinen (esim. maahanmuuttajataustaisten oppimisvaikeuksien tunnistaminen)
 - tarve hakevan toiminnan selkokielisyyteen sekä jatko-ohjaukseen tilanteessa, jossa nuoren kielitaito ei riitä
 - Valma on tarjolla heille, jotka eivät ole käyneet mavaa. Entä muut?
 - monissa ammattiryhmissä on liiankin korkeat kielitaitovaatimukset, kuten lähihoitajilla
- *"Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus on suunniteltava ja resursoitava uudella tavalla: kielelliset ja kulttuuriset haasteet, opetuksen teoriapainotteisuus, opetusmenetelmien muuttaminen, työelämän suhtautuminen vieraskielisiin."*
- Ulkopaikkakuntalaiset
 - kenen tehtävä on vastata ei-valittujen jatko-ohjauksesta?
 - Erityistä tukea tarvitsevat
 - terveydenhuolto- ja kuraattoripalveluiden sekä mielenterveysopiskelijoiden kuntoutuspalveluiden takaaminen
 - koulutuksessa olevien opiskelijoiden tukeminen muuten kuin perinteisin menetelmin, esim. yhteistyö alueen terveydenhuoltopalvelujen kanssa.
 - Mitä "odotteluajaksi", jos ei tule valituksi nyt alkavaan koulutukseen. Mitä vaihtoehtoja?

Kohti parempaa nuorten aikuisten ohjausta

"Kyl niitten NAO-porukoitten kantsii olla siel jee-sailemassa meitä ja kyl ne onkin. Muuten me ollaan niin kamalan yksin."

Eräs uusmaalainen NAO-nuori⁹

NAO-toimijoilla on runsaasti näkemyksiä siitä, miten NAO-toimintaa voisi edelleen kehittää. Nämä hyvät käytännöt liittyvät seuraaviin teemoihin:

1) Hakeutumisvaiheen toimenpiteet

tarvitaan monipuolista ja monikanavaista markkinointia, soveltuvuuden arviointia, nuorelle kuulluksi tulemisen tunnetta sekä lyhyitä orientaatiojaksoja ennen varsinaisen koulutuksen aloittamista

Näkemyksissä korostuu kohderyhmään kuuluvan nuoren erityisyyden hahmottaminen ja tarpeiden huomioonottaminen ja samalla hakevan toiminnan ohjauksellisempi puoli.

2) Tutkintoa tai tutkinnon osaa suoritettaessa ohjaus ja tuki on *"isompi asia kuin mitä aiemmin on ajateltu aikuiskoulutuksessa"*. Tarvitaankin:

- riittävästi tukea ja ohjausta heti alusta alkaen (selventämistä, kielikoulutusta, työssäoppimisen tukea ja -paikan hakeamisen apua, työnhakuvalmennusta, itsetunnon vahvistamisen tukemista)
- lisäaikaa ammattitaidon hankkimiseen ja tutkinnon suorittamiseen
- elämäntilanteen kartoitus, prosessikuvaus ja varhainen puuttuminen pysyviksi toimintamalleiksi
- riittävien tukipalveluiden takaaminen myös nuorille aikuisille (erityisopettaja, oppimisen tuki, hojks jne.)

- 3) Joustavuus, räätälöinti ja henkilökohtaistaminen ovat entistä tärkeämpi osa opintoja: osatutkintoja, osatutkintoyhdistelmiä, opinnottamista, työvaltaisuutta opintoihin, valmistavia opintoja ja joustavampia opintojen aloitusmahdollisuuksia
- 4) Työn ja vastuun jakaminen esimerkiksi parityöskentelynä sekä työpaikkapedagogiikan kehittäminen. *"Hakevan toiminnan tiimityö, kouluttajayhteistyö merkitsee kouluttajien roolin ja työnkuvan muutosta."*
- 5) Tutkintotilaisuuksien suorittamisen kehittämistä
- 6) Opintojen yhtenäinen rahoitus kaikille opiskelijoille: *"Yli 50-vuotiaat tarvitsevat myös NAO ja ENO -projektien kaltaisia toimia." "Ikärajoitus on turhauttanut"*

Millaisena nuoret itse näkevät NAO-opiskelun?

Valmisteilla olevassa pro gradu -tutkimuksessa nostetaan esille, että nuoret ovat pitäneet NAO-opiskelusta, koska opinnot ovat työpainotteisia, ne sisältävät oppimisen tukea ja erityisesti luki- ja matematiikkatukea. Osa NAO-nuorista kokee osaamattomuuden kammoa. Tässä tilanteessa henkilökohtaistamissuunnitelma sekä vuorovaikutus, joka pitää sisällään tunnetukea, juttelua sekä pieniä tekoja, on tärkeää.

⁹ Lainaus on ote Jaana Törnqvistin erityispedagogiikan pro gradu -tutkielman aineistosta. NAO-nuoria

tarkasteleva työ tarkastetaan Turun yliopistossa 12/2015.

Nyt pitäisi vain "parastaa" ja vakiinnuttaa

"NAO-ohjelma on tullut osaksi nuorisotakuuta valtakunnalliseen tarpeeseen ja siinä on saatu hyviä tuloksia aikaan. Hyviä käytäntöjä ja hyväksi havaittuja toimintoja on mallinnettu paljon. Ne asiat, joita vielä ei ole jalkautettu osaksi oppilaitosten pysyviä toimintoja, pitäisi alkaa nyt tässä vaiheessa viimeistään jalkauttamaan. Siinä meillä NAO-ohjaajilla on vielä paljon töitä ja haasteita muuttuvassa rahoitustilanteessa."

Juha Sipilän hallituksen (2015-) yhdeksi kärkihankkeeksi on määritelty nuorisotakuu. Hallitusohjelman mukaan kaikille peruskoulun päättävälle taataan koulutus-, työ- tai kuntoutuspaikka. Samanaikaisesti tarkoituksena on käynnistää toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi. Koulutuksen rahoitusta ja rakenteita on tarkoitus uudistaa poistamalla päällekkäisyyksiä sekä nuorten ja aikuisten ammatillisen koulutuksen raja-aidat. Tavoitteena on lisätä työpaikoilla tapahtuvaa oppimista sekä uudistaa oppisopimus-koulutusta. Uudistuksista huolimatta tavoitteena on huolehtia alueellisesti kattavasta koulutuksesta.¹⁰ Tavoitteena on, että nuorten kokonaiskoulutuspolku on aikaisempaa lyhyempi ja että nuoret kouluttautuvat aloille, joilla työllistymisen edellytykset ovat hyvät.¹¹ Samalla suunniteltu rahoitusuudistus, jonka olisi tarkoitus astua voimaan vuonna 2017, korostaa tulosperusteisuutta ja NAO-ohjelman kaltaisten toimien siirtymistä osaksi oppilaitosten normaalia toimintaa. Kokonaissäästö ammatillisen koulutuksen osalta on arvioitu olevan noin 248 miljoonaa euroa.¹² Jää nähtäväksi, kuinka rakenteellisten uudistusten ja nuorisotakuulle asetettujen tavoitteiden yhdistäminen onnistuu, ja minkälaisia seurauksia siitä lopulta aiheutuu.

Oppilaitosten NAO-toimijoiden näkemykset ja kokemukset kertovat pitkälti NAO-kohderyhmään sisältyvästä haasteellisuudesta. Toimijoiden havainnoissa nousee esille vähän koulutettuihin nuoriin yhdistyviä tekijöitä, joihin osittain

liittyy itsensä sulkeminen koulutuksen ulkopuolelle. Kun *"visio ja halu ponnistella paremman tulevaisuuden rakentamisesta itselle puuttuu"*, nousee avainkysymykseksi, kuinka motivoida nuorta. Samalla kun NAO-kohderyhmän tavoittamisen vaikeus nousee esille, nähdään koulutusta vaivaavan edelleen osittain liiallinen teoreettisuus tai koulunpenkillä istuminen erityisesti tiettyjen alojen osalta. Suunnan tulisikin kääntyä entisestään kohti työpajamaisempaa tai työlähtöisempää oppimista. Kaiken kaikkiaan kysymykseen liittyvät kuitenkin niin rakenteelliset, psykologiset kuin tilannesidonnaisetkin tekijät, joiden muuttaminen vaatii resursseja, kunnollisia tukipalveluita ja aikaa. Osalle oppilaitoksien aikuiskoulutusta NAO-nuorten tarvitsema tuen määrä ja tuen kokonaisvaltaisuus on tullut yllätyksenä. Osin riittämättömin resurssein on pyritty tukemaan nuoria parhaan kyvyn mukaan. Keskeyttämisasteista on luvassa tarkempaa tilastotietoa ohjelman edetessä.

Haasteista huolimatta NAO-ohjelmalla saatuja tuloksia voi pitää hyvinä tai ainakin kohtuullisina. Osalla oppilaitoksista tulokset ovat erittäin hyvät ja läpäisyprosentti ohjelmaan osallistuvien nuorten osalta joissakin oppilaitoksissa on jopa oppilaitoksen korkein (83%). Tässä ei koulutuksen järjestäjän mukaan olisi onnistuttu ilman kaikkien tahojen sitoutumista, tiimityötä ja yhteistä tahtotilaa. Myös itse nuorilta saatu palaute on ollut positiivista ja valmisteilla olevassa gradussa kiitellään *"NAO-tyyppien"* olemassaoloa. Keskeinen kysymys kuitenkin liittyy siihen, miten turvataan ohjausresurssit myös ohjelmarahoituksen loppuessa. Esimerkiksi suuri osa hakevasta ja tukevasta toiminnasta tapahtuu tällä hetkellä juuri NAO-rahalla palkattujen NAO-koordinaattoreiden toimesta. Hankerahoituksen ei kuitenkaan nähdä tukevan suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä. Samalla ministeriö on kehottanut järjestäjiä varautumaan toiminnan supistumiseen jo nyt.

Oppilaitosten NAO-toiminnan jälkeistä aikaa koskevissa näkemyksissä esitettiin toisaalta

¹⁰ Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015.

¹¹ Talousarvioesitys 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala.

¹² Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.

huolta ja tarvetta kohderyhmään kuuluvien nuorten aikuisten huomioimiseksi, ohjaamiseksi ja tukemiseksi myös jatkossa. Vaikka koulutustakuun myötä suoraan peruskoulusta on siirrytty aiempaa paremmin toiselle asteelle (erityisesti kevään 2015 yhteishaku), minkä tulisi heijastua tulevaisuudessa myös NAO-ohjelman piiriin kuuluvien nuorten määrän vähentymisenä, on tilastojen mukaan tarvetta työlle edelleen myös jatkossa. Tässä vaiheessa esiintyy kuitenkin vielä paljon epätietoisuutta siitä, kuinka kohderyhmä tullaan NAO-ohjelman jälkeen huomioimaan, mikä samalla nostaa tällä hetkellä esiin myös huolen toiminnan mahdollisesta loppumisesta resurssien vähentyessä.

Jatkoa silmällä pitäen on huomioitava ennen kaikkea nykyisen ohjelman mukanaan tuoma viesti: **NAO-nuorten tarvitsema tuentarve on kokonaisvaltaista, mikä tarkoittaa enemmän aikaa ja resursseja ammattilaisilta.** Yksittäisten koulutuksen järjestäjien osalta tämän huomiointi on tärkeää. Toinen tekijä liittyy siihen, miten nykyisiä toimia saadaan jalkautettua osaksi pysyviä rakenteita. Nyt pitäisikin vain ”parastaa” ja vakiinnuttaa toimia osaksi kunkin oppilaitoksen arkea, ”ettei olla tehty turhaa työtä”. Myös erilliset tukea tarvitsevat ryhmät, kuten maahanmuuttajataustaiset, ovat jatkossa kasvavan tuen tarpeen kohderyhmiä, mihin olisi syytä varautua jo nyt.

Tämän katsauksen aineisto on koottu Yhdessä koulutustakuuseen -hankkeen järjestämässä keskustelutilaisuudessa 23.9.2015.

Aineisto koostuu alueen seuraavien koulutuksen järjestäjien esityksistä: Amiedu, Axxell, Edupoli, Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia, Helsingin diakoniaopisto, Hyria, KEUDA Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä, Keskuspuiston ammattiopisto, LUKSIA Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä, SKY-opisto, Työtehoseura ry, Vantaan ammattiopisto Varia

*ESR-rahoitteista Yhdessä koulutustakuuseen -hanketta koordinoi Uudenmaan liitto ja siihen osallistuu 20 toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestäjää Uudeltamaalta. Hankkeessa tehdään läheistä yhteistyötä nuorten ohjaus- ja neuvontapalveluiden parissa toimivien alueen toimijoiden kanssa. Hankkeen tavoitteena on tehostaa koulutustakuun toteutumista Uudella-
maalla.*

Lisätietoa hankkeesta: www.yhdessakoulutustakuuseen.fi